

ЦІННІСНЕ ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Милян Ж.

*провідний спеціаліст Ужгородський національний університет,
Ужгород, Україна*

VALUES-BASED EDUCATION IN THE PRIMARY SCHOOL OF GREAT BRITAIN

Mylian Z.

*Senior specialist Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine*DOI: [10.24412/9215-0365-2021-70-3-32-35](https://doi.org/10.24412/9215-0365-2021-70-3-32-35)**Анотація**

В статті розглядаються питання виховання у Великій Британії. Особлива увага звертається на ціннісне виховання учнів початкової школи, тому що саме цей вік є дуже важливим для подальшого формування особистості. Представлені основні британські національні цінності. Аналізуються різні програми ціннісного виховання учнів в британській початковій школі. Наводиться приклад ціннісного виховання в початковій школі Великої Британії м. Кренборн.

Abstract.

This article deals with the problem of education in Great Britain. Special attention is paid to the values-based education of pupils in the primary schools, because this age is very important for the further personal development. The main national British values are considered. Different programs of values-based education in the primary schools of Great Britain are analyzed. The experience of values-based education in the Cranbourne Primary school is discussed.

Ключові слова: початкова школа, учні, національні британські цінності, ціннісне виховання, Велика Британія.

Keywords: primary school, pupils, national British values, values-based education, Great Britain.

На початку ХХІ століття перед світовим співтовариством постали численні кризові явища, які дестабілізують політичну, економічну й соціальну обстановку в багатьох країнах, підривають єдність і згуртованість націй, сприяють соціальному розшаруванню суспільства, посиленню неконтрольованої міграції. Втрачаються такі цінності, як громадянськість, віра, добро, милосердя, мають місце прояви етноцентризму, релігійного екстремізму, насильства, агресії, жорстокості, тероризму і геноциду.

В цих умовах зростає відповідальність освітніх закладів за формування підрастаючого покоління, одним із першочергових завдань яких є виховання моральної особистості, яка прагне зберегти й примножувати всі матеріальні й духовні багатства нації, накопичені попередніми поколіннями, готова відповідати за сьогоднішня й майбутнє своєї країни.

Важливим у цьому плані вважаємо досвід Великої Британії, тому метою даної статті є аналіз особливостей ціннісного виховання учнів початкової школи Великої Британії.

Освіта Великої Британії є прикладом системи навчання й виховання, в якій успішно реалізуються національні ціннісні орієнтири через ціннісне виховання. Під ціннісними орієнтирами освіти в науково-педагогічній британській літературі розуміють значимі для особистості й суспільства вектори, які визначають напрямки, стратегію й тактику розвитку системи освіти. Ціннісне виховання (values-based education) – це практико-орієнтована діяльність, що проявляється не тільки в трансляції ціннісного загальнолюдського досвіду молодому поколінню й формуванні позитивного освітнього

середовища, але й розвитку здатності тих, хто навчається, усвідомлено й самостійно вибирати моральні ідеали й керуватися ними в житті.

Аналіз праць провідних британських учених (М. Дж. Тейлор (M. J. Taylor), Дж. М. Хелстед (J. M. Halstead), Дж. Стівенсон (J. Stephenson), Н. Гоукс (N. Hawkes) і сучасних британських державних документів і програм у сфері освіти («Соціальні й емоційні аспекти навчання» (2010), «Релігійне виховання в англійських школах» (2010), «Закон про рівність» (2010), «Духовний, моральний, соціальний і культурний розвиток особистості» (2011), «Впровадження фундаментальних британських цінностей у рамках програми з духовного, морального, соціального й культурного розвитку учнів у школах» (2014) і ін.) дає підстави стверджувати, що національними ціннісними орієнтирами в країні є: аксіологічна спрямованість освіти; особистісний розвиток школярів; релігійність; громадянськість; міжкультурна комунікація; повага й толерантність; свобода вибору. У зв'язку з посиленням потоком міграції на тлі зростаючого екстремізму релігійне, громадянське й моральне виховання (кожне з яких визнається ціннісним), а також формування в учнів поваги й толерантності стосовно представників інших національностей і віросповідань здобувають у Великій Британії особливу значимість [1].

У Великій Британії ціннісний орієнтир «аксіологічна спрямованість освіти» виражається в обов'язковій реалізації ціннісного виховання в системі виховання країни. Ця практико-орієнтована діяльність пронизує кожний щабель навчання і виховання, будучи важливою складовою освітнього процесу в цілому. Однак, необхідно відзначити

особливу значимість початкової ланки в здійсненні послідовного ціннісного виховання учнів.

Молодший шкільний вік – важливий і сприятливий період для виявлення й розвитку ціннісного потенціалу особистості, тому що в цьому віці закладаються основи творчої й освітньої траєкторії дитини, психологічна база її продуктивної діяльності, формується комплекс цінностей, якостей, здатностей і потреб особистості. Отже, цей період життя дитини ідеально підходить для повноцінного розвитку в кожного учня ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, до людей і до себе самого шляхом впровадження якісного ціннісного виховання в навчально-виховний процес початкової школи.

Подібно навчальним дисциплінам («природознавство», «математика», «історія» та ін.) ціннісне виховання має своє спрямування, ключові поняття, форми й методи, що реалізуються через освітню діяльність. Прийняття рішень щодо моральних питань або етичних дилем передбачає наявність конкретних індивідів, які зможуть проаналізувати ситуацію в ціннісному контексті, виявити основні фактори досліджуваної проблеми, оцінити їх і розглянути можливі наслідки, з метою прийняття усвідомленого вибору й рішення щодо поведінки в конкретній ситуації.

Міркування про цінності учасниками освітнього процесу (учителем і учнями) покликані сприяти розвитку розуміння й усвідомлення себе носіями моральності. Тому дітям уже на початковому щаблі освіти так важливо освоювати відповідний словниковий запас і звикати до того, що багато повсякденних ситуацій, які виникають вдома, у школі, або в іншому місці соціуму, мають ціннісний аспект.

Так, у Національному навчальному плані 2013 року для початкової школи чітко прописані важливі завдання ціннісного виховання: «Кожна державна школа зобов'язана забезпечити духовний, моральний, культурний, психічний і фізичний розвиток учнів, а також підготувати їх до умов життєдіяльності, які постійно змінюються» [2]. Прийнята програма духовного, морального, соціального й культурного розвитку учнів (SMSC) спрямована на реалізацію саме цих завдань.

У навчальних планах освітніх організацій країни передбачені різні позакласні заходи, спрямовані на духовний, моральний, соціальний і культурний розвиток школярів (відвідування музеїв і виставок, зустрічі з духовними наставниками церкви, акції допомоги бездомним тваринам, різні групові проекти та ін.). Проте, як підкреслюють багато британських дослідників, цього недостатньо. Важливо включити виховання духовності, моральності, культури й соціальної поведінки підростаючого покоління у конкретно визначені види діяльності.

Цікаві рекомендації стосовно проблеми впровадження духовного, морального, соціального й культурного виховання в освітню практику початкової школи можна знайти в програмі Маргарити Хіт (Marguerite Heath). Для реалізації завдань духовного розвитку школярів у країні педагог пропо-

нує взяти як приклад школи, що мають багатий досвід у духовному формуванні своїх вихованців, які включають «хвилинку міркування (рефлексії)» у традиційне колективне богослужіння перед заняттями з метою розвитку самопізнання й навичок мислення. На заняттях учителям рекомендується заохочувати допитливість учнів, стимулюючи їхнє мислення за допомогою запитань, тим самим допомагаючи кожній дитині усвідомити своє місце у світі [3]. Таким чином, саме вчителі дають можливість учням зрозуміти людські почуття й емоції, показують їхній вплив на різних людей, акцентуючи тим самим увагу на важливості розвитку духовної культури індивідів у суспільстві.

Моральному розвитку дітей, на думку М. Хіт, сприяє вивчення ними основних цінностей, що лежать в основі шкільного етосу (звички, характер, менталітет, звичаї окремих індивідів або соціальної групи). Створення дружельюбної атмосфери, пронизаної позитивом і доброзичливістю, позитивно впливає на формування моральності підростаючого покоління. До кожної дитини необхідно ставитися з повагою й добротою, вживаючи відповідних заходів запобігання дискримінації. Більше того, через рольові ігри або дискусії можна ставити учнів перед моральним вибором, що стимулює їх на прийняття самостійного правильного рішення з погляду моралі [3, с. 9-10].

Для сприятливого соціального розвитку учнів, безсумнівно, значимим є зміцнення почуття спільності усередині школи й поширення соціальних цінностей, які гарантують кожному вихованцеві успіх і процвітання, незалежно від етнічної приналежності, культури, статі й релігії. Особисті зустрічі з директором школи, психологом і соціальним працівником допомагають учням розвивати такі особистісні якості, як: вдумливість, чесність, повага до полікультурності, самостійність мислення, самоповага, які стають їхніми цінностями, і дають можливість спільно обговорювати насувні соціальні проблеми.

Культурний розвиток передбачає тактовний вплив на естетичні переживання школярів за допомогою прилучення їх до світового культурного надбання. Важливе значення при цьому має організація роботи між школами різних країн, які забезпечують вивчення й порівняння культурних цінностей та ідеалів націй. Так, британський педагог Кіт Торн (Kit Thorne) відзначає суттєве зростання культурного самовизначення учнів деяких шкіл, які їздили в Китай за обміном, що підкреслює значимість культурного розвитку учнів внаслідок активної взаємодії різних країн [4, с.23-23].

Отже, освіта на базі розглянутої програми спрямована на виховання багатогранної особистості: духовно багатої, яка поважає моральний і культурний уклад своєї країни, а також соціально адаптованої до змін навколишнього світу. При цьому формування таких цінностей учнів, як *релігійність, громадянськість, міжкультурна комунікація, повага й толерантність стосовно навколишніх людей* є невід'ємною частиною освітнього

процесу і підставою для відповідних ціннісних орієнтацій.

Вищевказані ціннісні орієнтири закріплені у важливому документі «Впровадження фундаментальних британських цінностей у школах в рамках програми духовно-морального, соціального й культурного розвитку учнів» (Promoting fundamental British values as part of SMSC in schools), який спрямований на усвідомлення учнями значимості демократії й верховенства закону, почуття свободи особи, поваги й толерантності до інших релігій і національностей [5].

Цікаво, що впровадження цього надзвичайно значимого для британського суспільства документа, а також поява відповідних коментарів з боку експертів з досліджуваної проблеми сприяли повсюдному перегляду стратегії навчання й виховання. Багато початкових шкіл почали набагато успішніше працювати під егідою британських цінностей. Наприклад, початкова школа Кренборн (Cranbourne Primary school), яка розробила детальний план своєї діяльності із впровадження фундаментальних британських цінностей в освітнє середовище (The Cranbourne Primary School Spiritual, Moral, Cultural and Social Calendar 2014-15) [6].

Аналізуючи план реалізації британських цінностей через духовне, моральне, соціальне й культурне виховання учнів, необхідно підкреслити його збалансованість, повноцінність і вказати на те, що кожна національна цінність знайшла відображення у виховній діяльності школи. Так, духовне й моральне виховання підростаючого покоління здійснюється в постійних колективних молебнях під час святкування різних подій. Діти вже в початковій школі зміцнюють свою віру, усвідомлюють причетність до Бога й важливість *толерантного ставлення до інших віросповідань* («Свято збору врожаю», «День примирення», «Адвент і Різдво» і ін.). Повага проявляється й у спільній діяльності школярів з обмеженими фізичними і розумовими можливостями в підготовці до різних акцій і свят на шкільному й муніципальному рівнях («День збору врожаю», «Тиждень, присвячений боротьбі з насильством», «День узяття Бастилії»). Демократія, верховенство закону й свобода особи – взаємодоповнюючі цінності, формування яких проходить під час проведення різних тематичних заходів, таких, як «Тиждень демократії», «День безпечного Інтернету» та ін.

Не можна не відзначити й систематичну виховну діяльність з формування вищезгаданих цінностей, яка здійснюється у початковій школі Кенборн впродовж навчального року і дає позитивні результати. Наприклад, для зміцнення позицій *демократії* щороку учні розробляють статут свого класу, а також правила поведінки й дотримання прав кожної дитини, думка якої є важливою, значимою і повинна бути врахованою. На шкільній раді систематично обговорюються питання, які розглядаються на засіданнях класних рад. Цікаво, що шкільна рада має свій власний бюджет і реально може внести істотні зміни в статут школи. У шкільну раду входить по 2 учнів від кожного класу,

при цьому члени шкільної ради можуть мінятися, тому що кожний триместр проходять нові вибори в цю організацію. Для того щоб робота в школі йшла ефективно, щорічно дітям пропонують опитувальники, у яких вони повинні виразити свою думку про організацію виховної роботи й висловити свої пропозиції. Всі ці дії, безсумнівно, спрямовані на розвиток самоврядування – демократії шкільного життя, що повною мірою здійснюється в рамках цієї освітньої організації.

Що стосується *верховенства закону*, ключової британської цінності, у школі здійснюється цілеспрямована діяльність по її впровадженню. Важливість законів, що регулюють діяльність окремого класу, школи або всієї країни, послідовно освоюється школярами на щоденних уроках, а також на шкільних зборах при розробці правил поведінки й затвердженні статуту школи. Учні вивчають зміст і значення законів, що захищають їх у суспільстві, міркують про необхідність їхнього впровадження, засвоюють свої обов'язки й аналізують наслідки недотримання законів. Відвідування поліції, служби протипожежної допомоги та інших організацій закріплює й удосконалює отримані в школі знання.

Свобода особи, будучи найважливішою британською цінністю, також ураховується в роботі початкової школи Кренборн. В учнів є можливість зробити власний вибір у безпечному й сприятливому шкільному середовищі, розширюючи свої права й засвоюючи освітні цінності. Учні отримують реальні поради стосовно забезпечення своїх прав і їх реалізації, зокрема, на уроках санітарно-просвітницької роботи. У школі існує величезна розмаїтість позакласних занять і гуртків, які дають учням можливість зробити вибір у відповідності зі своїми захопленнями та інтересами.

За результатами роботи Міжнародного дитячого фонду початкова школа Кренборн визнана школою, яка поважає права учнів (The Rights Respecting School), тому *повага* лежить в основі переліку цінностей цієї освітньої організації. Діти під час навчання і проведення виховних заходів вчаться з повагою ставитися один до одного, вчителів, батьків, всіх людей.

Слід зазначити, що дана освітня організація розташована в районі, де люди інших віросповідань у більшості випадків не проживають. Однак для формування *міжкультурної комунікації, толерантності до інших конфесій* на уроках релігійного виховання докладно висвітлюються традиції й принципи інших релігій, наголошується важливість шанобливого ставлення до них. Більше того, представники тієї або іншої віри часто відвідують школу з метою підвищення якості релігійної грамотності учнів.

Таким чином, можна стверджувати, що початкова школа Кренборн є прикладом для багатьох шкіл у формуванні в учнів *релігійності, громадянськості, міжкультурної комунікації, поваги й толерантності* до навколишніх на основі програм ціннісного виховання. Реалізуючи національні британські цінності через духовне, моральне, соціальне

й культурне виховання підростаючого покоління, ця школа орієнтує учнів на усвідомлення свого місця у своїй країні й у світі, вчить виражати ціннісне ставлення до всіх подій, фактів, які мають місце в навколишній дійсності, протистояти масовим проявам екстремізму расизму, ворожості.

Ідея формування британських цінностей в освітньому процесі була підтримана всіма регіонами й реалізується в багатьох навчальних закладах [7]. Водночас, варто відзначити, що сьогодні у Великій Британії існують й інші альтернативні програми ціннісного виховання учнів.

Отже, ціннісне виховання, розвиваючись протягом багатьох століть, виділилося з релігійного виховання в актуальний напрям сучасної системи освіти Великої Британії, що забезпечує реалізацію ціннісних орієнтирів у навчальній і позаурочній діяльності. Численні програми й розробки в цьому напрямку успішно реалізуються й дають позитивні результати в різних типах шкіл по всій країні в тому числі у початковій школі.

Реалізація ціннісних орієнтирів на початковому рівні британської шкільної освіти здійснюється через розвиток емоційного інтелекту, соціалізацію й ціннісне (моральне, релігійне, громадянське, полікультурне) виховання, спрямоване на формування національних британських цінностей: поваги й толерантності, прихильності демократії, визнання верховенства закону, свободи особи й ін.

Список літератури

1. Hawkes, N. Values education and the National Curriculum in England. International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing. L.: Springer, 2010. 870 p.
2. The National Curriculum in England: Key Stages 1 and 2 framework document. – Department for Education, 2013. 201p.
3. Heath, M. How SMSC education supports the ethically based school climate. *Ethos: positive education for the future*. 2012. Issue 6. P. 8-12.
4. Thorne, K. The spiritual, moral, social and cultural development of learners. *Ethos: positive education for the future*. 2012. Issue 6. P. 20-23.
5. Promoting fundamental British values as part of SMSC in schools. Department for Education, 2014. 19p.
6. The Cranbourne Primary School Spiritual, Moral, Cultural and Social Calendar 2014-2015 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://primarysite-prod-sorted.s3.amazonaws.com/cranbourne/UploadedDocument/f8bb2f6d3d014cd488d35e15aba57ecf/SMSCcalendar2014-15.pdf>
7. Hawkes, N. Does teaching values improve the quality of education in primary schools? Oxford: Oxford University, 2005. 115 p.